

Dr hab. Agnieszka Łukasik-Turecka, prof. KUL

Lublin, 11.11.2024 r.

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Wydział Nauk Społecznych

Instytut Nauk o Polityce i Administracji

e-mail: agnieszka.lukasik-turecka@kul.pl

Recenzja

rozprawy doktorskiej Pana mgr. Krzysztofa Kota

Radio RMF FM w latach 1990-2001,

Lublin 2024, ss. 281

napisanej pod kierunkiem

dr. hab. Bogdana Borowika, prof. UMCS

i promotor pomocniczej dr Anny Szwed-Walczak

Recenzowana rozprawa doktorska Pana mgr. Krzysztofa Kota to interesujące studium poświęcone genezie radia RMF FM, a tym samym początkom radiofonii komercyjnej w Polsce.

Autor recenzowanej rozprawy, zanim rozpoczął badania dotyczące radia RMF FM, był z nim związany jako dziennikarz i reporter przez ponad ćwierć wieku. Jak pisze: *uczestniczył we wszystkich najważniejszych wydarzeniach związanych z rozwojem stacji. Jest z jednej strony świadkiem, ale również miał możliwość dotarcia do osób związanych z rozgłośnią, które pracowały w niej w tamtym okresie.* (s. 5). Recenzowana dysertacja jest zatem pracą praktyka, dziennikarza, który przez ponad 25 lat działał w ramach struktur analizowanego medium, co bez wątpienia przekłada się na charakter pracy i podejście Autora do przedmiotu badań. Z jednej strony - niewątpliwie zaletą jest to, że Autor miał ułatwiony dostęp do wielu materiałów i osób, z drugiej - istniało ryzyko, że badaczowi trudno będzie zachować dystans do analizowanego materiału. Po lekturze pracy stwierdzam, że Autor poradził sobie z zadaniem i zachował dystans właściwy dla badacza.

Z uwagi na powyższe, temat wybrany przez Doktoranta należy uznać za trafny i szczególnie istotny z tego względu, iż praca przyczynia się nie tylko do zwiększenia stanu wiedzy o radiu RMF FM, ale także o początkach radiofonii komercyjnej w Polsce.

Przedłożona do recenzji rozprawa ma charakter chronologiczno-problemowy i liczy 281 stron. Składa się ze wstępu, czterech wyraźnie rozgraniczonych tematycznie rozdziałów, zakończenia, wykazu źródeł i opracowań, a także spisu rysunków, schematów tabel i wykresów. Struktura pracy nie budzi zastrzeżeń; podział na rozdziały i podrozdziały jest logiczny.

Główna część pracy (wstęp i rozdziały) uźródłowiona została w formie 932 przypisów o różnym charakterze edytorskim; dominują przypisy bibliograficzne i rzeczowe. Przypisy zamieszczone w układzie tradycyjnym, na dole strony, zdecydowanie ułatwiają lekturę i sytuują wywody Doktoranta w kontekście cytowanej literatury przedmiotu i innych źródeł. Do tych ostatnich Autor zaliczył akty prawne, archiwum RMF FM, artykuły prasowe, raporty badawcze, źródła wywołane, a także źródła internetowe. Wśród opracowań Autor wymienił encyklopedie i słowniki, monografie i opracowania zbiorowe oraz artykuły w czasopiśmie. Publikacje, z których korzystał Autor podczas pisania pracy, to w większości przypadków pozycje polskojęzyczne. W tym miejscu moim obowiązkiem jako recenzentki jest odnotowanie pewnego niedosytu z powodu tak skromnego wykorzystania przez Autora bogatej literatury anglojęzycznej, poświęconej mediom, w tym radiofonii. Należy jednak podkreślić, że sam fakt uźródłowienia tekstu w ponad dziewięćset przypisach świadczy o osadzeniu wyników badań autora w literaturze przedmiotu.

Warto za Doktorantem podkreślić znaczenie źródeł, w oparciu o które powstała recenzowana dysertacja. Na potrzeby pracy udało się Autorowi pozyskać źródła unikatowe i nieopublikowane (s. 25). Należy podkreślić, że stanowią one ogromną wartość pracy. Dzięki kontaktom i doświadczeniu dziennikarskiemu Autora, byłego wieloletniego dziennikarza analizowanego medium, mógł On dotrzeć do wielu materiałów, które nigdy wcześniej nie znalazły się w obiegu naukowym, a także do osób, które mogły podzielić się z Autorem swoją wiedzą na temat okoliczności powstania radia i jego pierwszych lat działalności. Dzięki temu, recenzowana dysertacja jest pracą zawierającą wiele nowych informacji, pochodzących m. in. z wywiadów, które poszerzają naszą wiedzę dotyczącą początków radiofonii komercyjnej w Polsce, w tym początków radia RMF FM. Do źródeł tych należy zaliczyć przede wszystkim wywiady przeprowadzone przez Doktoranta z Krzysztofem Nepelskim, byłym dyrektorem ds. marketingu RMF FM oraz Markiem Dworakiem, byłym wiceprezesem radia RMF FM i prezesem BROKER FM, ale także transkrypcje nagrań archiwalnych z archiwum RMF FM oraz raporty z działalności badanego medium. To właśnie dotarcie, przywołanie i analiza tych źródeł świadczą o wartości recenzowanej pracy.

We wstępie dysertacji Doktorant przedstawił problem badawczy, cel pracy, metody badawcze, sformułował pytania i hipotezy badawcze, a także określił i przekonująco uzasadnił okres badawczy. W tej części pracy zdefiniował i scharakteryzował w oparciu o literaturę przedmiotu podstawowe pojęcia, istotne dla swoich rozważań, jak: system medialny, rynek medialny, rozgłośnia radiowa, przedsiębiorstwo medialne, koncesja radiowa, ramówka radiowa, pasmo nadawcze, program radiowy, audycja radiowa, format radiowy, gatunek dziennikarski i rozszczepienie programu. We wstępie przedstawił także strukturę pracy oraz uzasadnił dobór literatury i źródeł, z których korzystał podczas pisania rozprawy.

Jako główny problem badawczy Doktorant wskazał kształtowanie się komercyjnego rynku radiowego w Polsce na przykładzie radia RMF FM w okresie transformacji systemu politycznego, gospodarczego i społecznego (s.5). Za cel pracy obrał ukazanie procesu ewolucji rynku radiowego, ze szczególnym uwzględnieniem początków radiofonii komercyjnej na przykładzie radia RMF FM oraz ocenę wpływu tych przemian na radiofonię państwową, a następnie publiczną (s. 5). Zarówno określenie problemu badawczego, jak i celu pracy nie budzą zastrzeżeń.

Autor postawił głównie na jakościowe metody badań, słusznie argumentując, że *jakościowe metody badań w naukach medioznawczych są niezbędne do zrozumienia złożonych i często subiektywnych aspektów mediów i komunikacji* (s. 6). Ze względu na przedmiot badań, Autor pracy zastosował techniki desk research, jak: analiza materiałów zastanych, dokumentów, artykułów, nagrań i zawartości stron internetowych. Przeanalizował także raporty, prasę, dane statystyczne, dokumenty wewnętrzne i materiały archiwalne (s. 7.). Do interpretacji danych zastosował technikę triangulacji. Wykorzystał także metodę *case study*, definiując i charakteryzując studium przypadku. Należy podkreślić trafność doboru zastosowanych metod.

Przed przystąpieniem do badań Autor sformułował cztery pytania badawcze:

- a) *Jakie były uwarunkowania powstania RMF FM?*
- b) *Co charakteryzowało RMF FM jako podmiot medialny przed uzyskaniem koncesji?*
- c) *Jakie elementy i czynniki złożyły się na sukces RMF FM na rynku ogólnopolskim?*
- d) *Jakie były efekty działalności RMF FM w kontekście rynku radiowego w Polsce? (s.9-10).*

Następnie sformułował także cztery hipotezy badawcze:

1. *Głównym uwarunkowaniem powstania RMF FM były zmiany w systemie politycznym, które umożliwiły założenie komercyjnej rozgłośni, aczkolwiek pojawiło się także społeczne zapotrzebowanie na odmienny od Polskiego Radia styl i treści.*

2. *Budowanie wiarygodności w sferze informacyjnej oraz publicystycznej było ważnym elementem do zdobycia pozycji rynkowej.*
3. *Akcje o charakterze promocyjnym były elementem wspierającym budowanie szerokiego grona odbiorców.*
4. *Bliski kontakt ze słuchaczami, za sprawą oddziałów lokalnych, był kluczowy dla wzrostu słuchalności. (s.10).*

W części poświęconej metodologii badań, Doktorant w prawidłowy sposób odwołał się do właściwie dobranej literatury przedmiotu w zakresie metodologii, choć momentami można odnieść wrażenie, że treści, na które się powołuje, nie do końca odnoszą się do Jego procesu badawczego. Uzasadniając postawienie pytań badawczych, Autor pracy powołał się na Johna Creswella, piszącego o tym, że w badaniach jakościowych stawia się pytania badawcze, ale nie podaje się przypuszczeń, ani nie wysuwa hipotez (s. 9). Jednak wbrew przywołanemu cytatawi, zaraz po przedstawieniu pytań badawczych, Doktorant sformułował na potrzeby swoich badań cztery hipotezy badawcze. Zabrakło mi w tym miejscu polemiki czy choćby wyjaśnienia Autora, jak się ma zacytowany fragment do Jego procesu badawczego.

Pierwszy rozdział pracy Autor poświęcił ukazaniu zmian politycznych 1989 roku i ich konsekwencji dla tworzenia niezależnych od władz państwowych mediów masowych, w tym radiofonii. Scharakteryzował uwarunkowania prawne, techniczne i ekonomiczne powstawania rynku radiowego w tamtym czasie, uwzględniając podział na radiofonię publiczną, komercyjną, i społeczną. Dla lepszego zobrazowania i udokumentowania opisywanych zjawisk przywoływał dane źródłowe, przedstawiając je w postaci czytelnych tabel i wykresów. Słabą stroną rozdziału jest interpunkcja i, pojawiające się miejscami, błędy stylistyczne, składniowe i drobne literówki. Tego typu błędy występują w całej pracy.

W rozdziale drugim Doktorant przedstawił sytuację i funkcjonowanie radia RMF FM w okresie przedkoncesyjnym. Autor opisał początki powstawania radia, zarówno w obszarze materialnym, jak i budowania zespołu, kształtowanie się pierwszej koncepcji programowej i wdrażanie jej w życie. Mocną stroną tej części pracy jest duża ilość informacji, ciekawostek pozyskanych ze źródeł, dzięki czemu czytelnik zdobywa wiedzę, jak wyglądały początki nie tylko analizowanego medium, ale także radiofonii komercyjnej w Polsce.

Trzeci rozdział pracy Autor poświęcił na ukazaniu radia RMF FM jako przedsiębiorstwa medialnego. Cel ten osiągnął dzieląc rozdział na podrozdziały poświęcone uwarunkowaniom koncesyjnym, kwestiom własnościowym, strukturze sieciowej oraz marketingowi i reklamie. Rozdział ten, podobnie jak poprzedni, cechuje się dużą ilością informacji pozyskanych z unikatowych źródeł, istotnych z punktu widzenia przedstawienia początków samego radia RMF

FM, jak i radiofonii komercyjnej w Polsce. Sposób funkcjonowania radia w tamtym okresie Autor scharakteryzował także w oparciu o własne doświadczenia i wiedzę wynikającą z faktu, że od 1998 roku pracował jako dziennikarz w oddziale RMF FM w Lublinie. Przywoływane dane przedstawiał, podobnie jak w poprzednich rozdziałach, w postaci czytelnych wykresów.

W czwartym rozdziale Doktorant przedstawił wyniki badań nad zawartością programową radia RMF FM. W tej części pracy Autor przybliżył założenia programowe dotyczące ramówki, scharakteryzował rozwiązania przyjęte w badanym medium, dotyczące informacji i publicystyki, a także zawartości muzycznej i programowej.

Zawartość poszczególnych rozdziałów świadczy o dużej wartości badawczej przedstawionych wyników badań, a interpretacja wyników – o dużym znawstwie poruszanej przez Autora problematyki. Lektura rozdziałów dowodzi też ogólnej wiedzy teoretycznej Doktoranta w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach.

W zakończeniu pracy Autor zweryfikował poszczególne hipotezy badawcze i wskazał źródła pozwalające na weryfikację każdej z nich. W tej części pracy ponownie wskazał na źródła pierwotne w postaci archiwalnych dokumentów, w oparciu o które, w dużej mierze, powstała recenzowana dysertacja. Zgadzam się z Autorem, że źródła do których dotarł, nigdy wcześniej nie udostępniane badaczom, stanowią niepodważalny walor pracy, która umożliwia poszerzenie wiedzy zarówno o początkach badanego radia, jak i całej radiofonii komercyjnej.

Konkludując, należy podkreślić, że rozprawa doktorska Pana mgr. Krzysztofa Kota stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Recenzowana rozprawa wykazała ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie nauki o komunikacji społecznej i mediach oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Autor pracy ukazał ewolucję rynku radiowego, szczególnie uwzględniając proces kształtowania się radiofonii komercyjnej w oparciu o przykład radia RMF FM oraz przedstawił ocenę wpływu tych przemian na radiofonię państwową, a następnie publiczną.

Treść pracy odpowiada zadaniu badawczemu, określoneemu przez Autora. Wybór tematu, a także przedmiot badań i okres badawczy nie budzą żadnych zastrzeżeń ze względów merytorycznych i formalnych. Cel pracy, a także pytania badawcze i hipotezy badawcze świadczą o podjęciu przez Pana mgr. Krzysztofa Kota interesującego zadania badawczego, z którego się wywiązał. Autor rozprawy przedstawił zagadnienia związane z badaną problematyką oraz przeprowadził analizę wyników badań. Pewne niedociągnięcia są widoczne w obszarze języka, jakim została napisana praca; w przypadku planów wydawniczych

niezbędna będzie korekta językowa. Niezależnie od ostatniej uwagi, recenzowana dysertacja świadczy o dobrym warsztacie naukowo-badawczym Doktoranta.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa spełnia wymagania stawiane pracom doktorskim, dlatego wnoszę o dopuszczenie Pana mgr. Krzysztofa Kota do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Elżbieta Turasik-Twede